

TIT. VI.
DE FILIIS : ANTE DOTALIA INSTRUMENTA NATIS.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Imp. Justin. Augst. Joanni gloriosissimo sacerorum per Orientem praeceptorum prefec^t, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

Peruenit ad nos dubitationem vanam quibusdam incidisse, si & quod plementum est a nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non & etiam in praeteritum feruntur in iis quae non decreto aut transactione sunt terminare questionibus. Nobis utique cum particulariter ponemus leges, expressim in prima & constitutione que hoc fancivit memorantibus, utive superfluit eis patres, sive defundi sint, nondum tam hujusmodi questiones aut sententias aut transactionibus sufficiunt terminum: omnino ita judicari sicut nostra dicit lex, quam completes, etiam secundum possumus legem, eadem valere sancientes etiam non post dotes procreantur filii, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adjectimus, oportere ejus legislationem & ad seniora & ferri tempora, exceptis illis causis, quas aut judicialis sententia, aut transactio terminavit. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram presumptum male interpretari legislationem & sensum: tercianam & coasti sumus exponere constitutionem, per quam jussimus, si quis legitimus uxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habens filios ex aliqua, ad quam nuptia non interdicuntur: postquam vero in iis sunt, dotalia conferunt in eam documenta: legitimos etiam ita & natos filios existere. Sed quia in ipsa nostra constitutione non adjectimus aperte valere hujusmodi legislationem, etiam in illis quorum patres adhuc superfluit, aut defundi quidem sunt, contentio autem neque judiciali sententia, neque amicibili interventione decisa est: hinc quidam arbitrari sunt nos nul latius velle ea quae in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante celebrationem dotorum natii sunt, valere etiam in illis qui ante hujusmodi legislationem natii sunt, & maxime eo, quod huius pars in prima & secunda constitutione posita, ablati sive a nobis in Codicis compositione. Quod abfide arbitri sunt. Justissime namque & primae & secundae hoc subtraximus constitutioni, & tertie non adjectimus, in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in praeterito legatione relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposimus: quatenus non multitudine summa in Codice scriberetur. Tertia vero constitutione non adiecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. I.

Ut caput ultimum Novell. XII. ad praterita pertinet nonandum judicata aut transacta,

Qvia vero omnino emeruerunt quidam & de sic manifestis se dubitare contendent, vel errantes, hanc adjectimus legem, sancientes in praeditis tribus constitutionibus factam a nobis legislationem valere, in quibus etiam expressim primis posita a nobis legi adscriptimus: quatenus non multitudine summa in Codice scriberetur. Tertia vero constitutione non adiecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

EPILOGUS.

Quia igitur nobis placuerunt, & praesente sacra declarata fuit lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. 15. Kal. Aug. Constantinop. post consulatum BELISARII V. C.

TIT. VII.

DE ADMINISTRANTIBUS OFFICIA IN SACRIS II APPELLATIONIBUS.

NOVELLA CONSTIT. XX.

Imper. Justin. Augst. Joanni gloriosissimo sacerorum praeceptorum prefec^t, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

Jam & quidem sacram fecimus legem ¹⁴ de appellationibus eloquentem quem speservi modum saper est, & unde ad quos fieri appellationes quaque decisa: quam tam ad tuam celitudinem, quam ad gloriofissimum ministerium sacerdotum. Quia vero plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum illic ex sacro quidem epistolarii scribentur sicut appellationis ministerium: qui vero ex sede tua sunt celitudinis, maxime dicentes se laedi, si mutato scheme, nequam sive appellationibus ministrarentur nisi quea clarissimis provinciarum judicibus venirent, ad solum tuum judicium, sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium ¹⁵ tuum: sed propter speculum schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter

¹ Nov. 12. c. 4. ² Id est: an quod sancitum est. ³ Id est: pertinenter etiam ad eas questiones, que nondum decreto judicis vel transactione sunt decisa. ⁴ 1. 10. C. de tempor. appella. que la- cit anno 529. ⁵ 1. 11. C. de natural. lib. lata anno 530. ⁶ Vid. 1. 7. C. de legib. ⁷ Utre que constitutio contra sive naturam refutatur ad negotia praetoria, 4. 7. Non referuntur tamen constitutiones ad ea, que sententia judicium vel transactio- ne jam sunt de causa. ⁸ Nov. 12. in fin. lata anno 535. ⁹ Liberis ante doralia in- strumenta nascendis beneficium a Princeps datum, ad eos, qui jam non sunt ante doralia in- strumenta, ex quo & bono porrigitur. ¹⁰ Vis sententia & transactionis haec est, ut sententia receptio non possit tolli. ¹¹ De his quae in causis appellationibus apparitum officio fungentur. Index apud Cuiacum. De provocacione Praetoria, Paphlagoniae ad Honoriados porrecta, & alii provocacionibus in diversis temporibus porrectis. Julianus conf. 25. ¹² In suis operis Scrimger. ¹³ In Comite Orientis utrumque officium obsequatur, id est, praetor, & sacerdos & scripsi epistolarii. Jul. conf. 25. ¹⁴ Administrations. ¹⁵ Administratio.

¹⁶ Ut in Pontica & Asia, que translata est in Galatiam & Phrygiam & Pacatianam offi-

audiene tua celitudine cum gloriofissimo nostro quæstori, utriusque partis totum sibi mettis applicarent: congregatis apud tuam celitudinem & gloriofissimum nostrum quæstorem sapienti & iis qui ex sacris scribiis appellatioibus ministrant, & qui ex tuae fedis celitudine & officio: novissime ad quandam formam causa perduta est, quam ex non scripto ad nos deduxit. Causa vero nobis non incongrua visa placuit: & interim, quoniam Paphlagonia & Honoria divisa prius in judices duos, in unum eundemque reduxit fuit Praetor nomen suscipientem: hoc indubitate placuit schema tunc competere cingulo. Hoc item & in duabus aliquando posuit, hoc est, Helleponio, & Ponto Polemoniaco: nam & illuc duobus constitutis prius judicibus, nunc autem uno Moderatori facto, & decorato etiam ipso Speculum dignitate, rursus hoc proveniebat: & ad tuum solummodo judicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

CAP. I.

Ut sola cabos PP. ministra in ejus appellationibus.

Complacuit igitur simul iis quidem officiis utriusque administrationis, simul autem vobis ambobus insuper & nobis recte se habere visum est, solum officium tuae celitudinis talibus ministrare appellationibus, sicut & prius fuit, & in schemate sacerdori auditorii dicantur, & adit gloriofissimus noster Quæstor, & particeps fit gestorum.

CAP. II.

Sed etiam quoniam prima ¹⁶ Cappadocia præses prius ad tuum cingulum respiciebat solum, & tibi appellationes ferrebanter: nunc autem in spectabilis Proconsuli figuram mutatus est, nihilominus competens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittement, hic item secundum nostram sacram constitutionem in ordine sacri auditorii eam examinari: praesertim quoque gloriofissimo nostro Quæstori, & pariter audiente negotiorum, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat: nam etiam spectabilis Comes ¹⁷ dominum permixtus est, tamneque pridem multa quædam mobilitatem velle ea quae in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante celebrationem dotorum natii sunt, valere etiam in illis qui ante hujusmodi legislationem natii sunt, & maxime eo, quod huius pars in prima & secunda constitutione posita, ablati sive a nobis in Codicis compositione. Quod abfide arbitri sunt. Justissime namque & primæ & secundæ hoc subtraximus constitutioni, & tertie non adjectimus, in particularibus namque positis legislationibus necessarium erat forte hanc accipere in praeterito legatione relationem: in omni vero coacervatione legum Codicis cognominis nostri recte abscindere talia proposimus: quatenus non multitudine summa in Codice scriberetur. Tertia vero constitutione non adiecta sunt, per interpretationem in illis valere, in quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. III.

Hoc ipsum etiam in Armenia ¹⁸ Proconsuli ¹⁹: quoniam prius administrationem eam ordinariam ²⁰ facientes, & nunc nihil ei addentes, in Proconsuli figuram mutatus est, nihilominus facientes etiam in spectabilis Proconsuli officium, litem quidem in ordine sacri auditorii (sicut praedictum) movenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causa, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariae haberet schema, majorne ordine non suscepit.

CAP. IV.

Quoniam vero Lycaoniam ²¹ & Pifidiam & Isauriam sub ²² judicibus primis constitutas, & appellationes definitas ad fedem tuam, nunc decorari Praetorum ²³ cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam etiam militare officium: quoniam prius & Dux in utraque harum provinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc novitatem, sedli tuae & gloriofissimo Quæstori tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, ut in qua super hoc agatur, ministrant, unde sive aliquid factum est tale prius, sive etiam postea fiat: eundem ordinem causa imponi sancimus.

CAP. V.

Qvia vero duæ ²⁴ fuerunt ministrations ²⁵ pure & Comitis Orientis, & Justinis prima Syriae & civiles quidem huius administrationis appellationes ad tuam referabant fedem, officio administrante solummodo tuo: comitis autem Orientis, utpote spectabilis, in sacrarum auditiorum figura, ad sedem tuae & gloriofissimi quæstoris veniebat, foliis qui ex sacris sunt scribiis ministrantibus.

CAP. VI.

Sed hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione communis date ministerium, & iis qui ex sacrum epistolaram scribentur, & qui ex officio tuae celitudinis: quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica ²⁶ & Asia, & omnino innovatum est, & in unius administrationis solum provincia mutatum (dicimus autem aliud Galatia, aliud autem Phrygiae Pacatianam) veniat quidem tam ad tuam celitudinem, quam ad gloriofissimum quæstorem: solum autem modo ministerium suscipiat officium sedis tuae.

CAP. VII.

Illud tamen sancimus, ut ex administrationibus nunc a nobis advenientis, & a mutantibus antiquum schema, sive hoc ipsum secundum naturam propriæ judicibus, vindicantes sibi appellationis ministerium: qui vero ex sede tua sunt celitudinis, maxime dicentes se laedi, si mutato scheme, nequam sive appellationibus ministrarentur nisi quea clarissimis provinciarum judicibus venirent, ad solum tuum judicium, sicut prius erat dum in divino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium ¹⁵ tuum: sed propter speculum schema in ordine sacri auditorii negotio moto, & pariter

¹⁶ C. de legib. ¹⁷ Id est, ante. ¹⁸ Ultimam, sis. Cod. de tempor. appella. que la- cit anno 529. ¹⁹ Cuiacius intelligit Nov. 23. 3. que hanc tempore praedicit, quod ut cent. C. de natural. lib. lata anno 530. ²⁰ Vid. 1. 7. C. de legib. ²¹ Utre que constitutio contra sive naturam refutatur ad negotia praetoria, 4. 7. Non referuntur tamen constitutiones ad ea, que sententia judicium vel transactio- ne jam sunt de causa. ²² Nov. 12. in fin. lata anno 535. ²³ Liberis ante doralia in- strumenta nascendis beneficium a Princeps datum, ad eos, qui jam non sunt ante doralia in- strumenta, ex quo & bono porrigitur. ²⁴ Vis sententia & transactionis haec est, ut sententia receptio non possit tolli. ²⁵ De his quae in causis appellationibus apparitum officio fungentur. Index apud Cuiacum. De provocacione Praetoria, Paphlagoniae ad Honoriados porrecta, & alii provocacionibus in diversis temporibus porrectis. Julianus conf. 25. ²⁶ In suis operis Scrimger. ²⁷ In Comite Orientis utrumque officium obsequatur, id est, praetor, & sacerdos & scripsi epistolarii. Jul. conf. 25. ²⁸ Administrations. ²⁹ Administratio.

³⁰ Ut in Pontica & Asia, que translata est in Galatiam & Phrygiam & Pacatianam offi-

CAP. IX.

In quibus autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scribini ministerium, similiter commune servamus, sive ex delegatione, sive (secun- dum quod diligitur est) in iudicio fiet examinatio. ¹ Super illis tamen libetibus quas non spectabiles judices dicantur, sed advocati solum referatur negotium tam ad fedem tuam, quam ad gloriofissimum Quæstorem devotissimus libellenibus & ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super iis innovatum sit, antiquam servamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innovatis antiqua ministeria manere in semetipsis dispostis, nulla novitate facienda: accedens namque novatio, alter quodammodo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

EPILOGUS.

Tu quoque igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celitudine omnibus faciat manifesta edicis definitas a te: ut omnes cognoscant quae nobis sunt placita. Dat. 15. Kal. April. C. P. P. C. BELISARII V. C. 535.

TIT. VIII.

DE ARMENIIS.

NOVELLA CONSTIT. XXI.

Imper. Justinian. Augst. Acacio Proconsuli Armenia.

PRAEFATIO.

Armeniorum regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornamenti, prioribus eam liberantes nominibus & figuris ⁴ ut Romanus, in tamen assuevamus, functiones que non alias esse apud eos quam quas Romanis nominant, disponimus, & existimavimus oportere expresa lege illud quoque corrigeri, quod male apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem virorum quidem esse successores tam parentum quam fratribus & alterius generis, mulierum ⁵ vero nequam ⁶ negre ⁷ sine dote eas ad viros venire, nec enim ⁸ a maritis futuri, quod barbaricæ haeretis apud eos servabatur, non ipsi solummodo haeretis sententibus, sed etiam aliis gentibus ita exhortantibus naturam, & foemineam injuriantibus genus, & amquam non a Deo factum nec serviat nativitat, sed tanquam vile & exhortantibus. Consulatum ⁹.

EPILOGUS.

Tu quoque igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificencia, & qui post eam administrationem suscepit, in perpetuum custodire fiet. Dat. 15. Kalend. April. post BELISARII V. C. Consulatum ¹⁰.

De nuptiis.

CAP. I.

Sancimus itaque per hanc sacram legem, & apud Armenios hæ ipsa tenera, que & apud nos occasione successionis foeminarum, & nullam esse differentiam masculi & foeminae: sed sicut & in nostris legibus diligitur est, secundum quam figuram heredes existant parentum, hoc est, patris & matris, & avi & avie, & adhuc longius, vel eos qui post ipsos sunt, hoc est, filii & filiae, & quemadmodum ipsi hereditatem transmittent, ita apud Armenios est, & nihil Armeniorum leges a Romanorum differre. Si enim nostra republie, secundum quod nobis cum aliis gentibus & omnibus nostris fruuntur, nequam sole apud eos foemina nostra reipublica repellentur, sed omnibus sub æquitate nostra reip. leges, quæcumque & ex veteribus collegimus & in nostris posuimus Instituti atque Digesti, & quæcumque ex imperiali legislatione tam priorum Imperatorum, quam nostra conscripte sunt.

CAP. II.

Hec igitur omnia valere per omne tempus sancimus incipientia a principiis presentis quartæ decimæ ¹¹ Indictionis & hujus secundum quam hanc scripimus legem. Nam & antiquiora perscrutari, & ad superiora tempora ascendi, confusionis magis quam legislationis est, sed ex temporibus (hac prædictis) presentis quartæ decimæ Indictionis tantum & in subsequenti universo tempore successiones maneant similes: ex omni causa que in successionibus relatit est, similiter in mulieribus, similiter in viris de cetero servandis. ¹² Quod autem prius factum est, omnem manere in priori figura finitus, in tamen in progenitoribus ¹³, sive in aliis factum est, non aliis omnino communicantur foeminei personis super iam divisis progenitoribus ¹⁴ prædictis aut factis successionibus usque ad tertiam decimam indictionem & hanc, sed ex memorato tempore, hoc est, quarta decima indictione, valere que a nobis sancimus.

EPILOGUS.

Tu quoque igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua magnificencia, & qui post eam administrationem suscepit, in perpetuum custodire fiet. Dat. 15. Kalend. April. post BELISARII V. C. Consulatum ¹⁵.

hered. Nov. 118. c. 4. ⁶ Ab Armeniis foeminae olim exclusæ sacerdotibus ab infestato parentem, liberorum, fratrum, cognitorum. Eadem lex observata a Salis, Anglia, Thuringia, &c. ⁷ Inductio & fine dote mulieris Armenica, ad viros suos migrabat. ⁸ Foeminae emebant a maritis apud Armenios. Mos idem Germanorum fuit, recte Tacito. ⁹ Subdit a maritis J. I. 3. Por

rit aut disponuerit, quod non jam positis & valentibus preoccupatum sit legibus nec aliquid contra universales leges ordinaverit: tunc hæc nobis lex post quod, sive manifestum, de morte fiat, sive incertum maneat, nubere licet sine periculo: hoc enim & in nuncupatis bona gratia transactionibus, a præcedentibus connumeratur: nos quoque in hoc consentimus, ut hic neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptiale donationem, sed unusquisque in suis manebit.

C A P . VIII. De servitu pana.

Quod autem prius ex legem severitate introductum est, nos clementissime resolvimus. Si enim ex decreto judiciali in metallum aliquis aut vir aut mulier dari iussus est, (quale nunc est in Proconneso & in appellata Gypso) servitus quidem erat & ab antiquis legislatoribus sancta, & ex supplicio illata: separabatur vero matrimonium, supplicio sollempniter damnatur, libique servientem. Nos autem hoc remittimus: & nullum ab initio bene naturum ex supplicio permisimus fieri seruum. Neque enim mutamus nos formam liberam in servilem statim: qui etiam dudum servientium manumissores esse festinavimus. Maneat igitur matrimonium hoc nihil ex tali decreto lasum, utpote inter personas liberas consistens.

C A P . IX. Servili conditionis detectio.

Si vero decretum judiciale libertum aut libertam aut horum filios in servitatem redigat: confit quidem ab initio matrimonium, postea vero apparet servitus separari eos ab invicem, tanquam morte secura: quoniam praecedentes nos dicunt supervenientem servitum non procul a morte differe. Idcirco hoc quidem quod proprium est, unusquisque recipiat: placitum vero solum quod ex morte est, liberis acquiratur: reliqua vero veniant ad eum qui rediguntur in servitum.

C A P . X. De iis qui ancillam duxerunt putantes esse liberam.

Secundum occasionem itaque incaputiblum, quando conversationem, altera eligit pars, ad meliorem migrans vitam, & sub easilitate conversationem concupiscens: tunc enim lex alia nostra dicit licentiam esse viro & mulieri ad meliora migranti, transfigere matrimonium, & abscedere, quodam brevi dimissi, ei qui relinquit, solatio. Quodcumque enim pars fuerit, contrahente ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum qui dimisit ab altera fave, siue mulier sit: eo quod & iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vita eligens iter.

C A P . XI.

Nam si tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradiret hanc accipit, forsitan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem, eis autem voluntate caufam gubernante: non erit iustum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi sive virum, sive mulierem. Et cum tale aliquid a domino sit: sancimus, & rapi talem virum aut feminam ad ingenuitatem & caufam tanquam super liberis, & ingenuis judicari. Si vero ipse quidem non celebriat nuptias, alterius personæ dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, ut postea caufam sarcias alteri conjunctorum: vel cuiusmodi, si aperta probetur nequitia: & privamus dominum ita maligne cogitantem: sitque rufus hoc etiam matrimonium, tanquam si consenserit dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio, ad ingenuitatem vero servitum persona rupiatur: hoc ipso eveniente effectu, sive consenserit, sive malignitas eius est: palam itaque est, quia etiam filii ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

C A P . XII.

De captivitate.

Et multo potius hæc valent, si contigit dudum servum aut ancillam seu languentes, dereliquerit, seu etiam contemptisse eos, aut etiam amississe super dominum aduersus eos voluntatem. Illi namque utpote jam confituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis qui possidere eos olim odio habuerunt.

C A P . XIII.

De portatio tamen in quam migravit, & antiqua ignis & aquæ interdictione, quam aqua & ignis interdictionem vocant nostræ leges, non solvit matrimonio: hæc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino clemens triennio: neque viri, nisi voluerint fieri, aut temerario hoc egisse, & pœnis siccumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illum vero dotis. Si vero incertum sit, utrum supereft, an non quæ ad hostes perso-

1. ff. ad l. Fale. l. 120. l. 130. ff. de verb. sign. addit. Novell. l. in fin. l. in princ. C. de sarcophagi. eccles. L. 2. tab. iii. 19. 2. Nuptiis. 3. Murus. 4. Excep. Nov. 117. cap. 4. 5. Id est. necesse est, ut nuptiarum solitus finis pœna sit, aut cum pœna aliqua. 6. l. 9. C. de captiva. Hoc die mutuo consentiuntur nuptiarum dissolvi velutum, nisi caufatis vorenda causa. Novell. 117. cap. 10. Novell. 117. cap. 10. 7. Bonæ gratia dissolvi matrimonium. Novell. 98. cap. 2. 8. l. 62. ff. de don. int. vir. l. 14. 9. 4. ff. & quia a quib. manusmiss. l. 1. in fin. C. de tute viri. id est. dulciter, fine querela, fine libello repudi, utr. i. quicunq. Plutarach. amica separatione. Tertull. lib. de monogamia. quae confitit sublata per Nov. 117. cap. 10. iterum redacta est per Novell. 130. 8. Matrimonio mutuo consentiunt, vel iusta occasione natus nuptiis ex auctoritate: ut hic. 8. quipollus cap. 5. 9. auctoritate cap. 6. id est. prætextu rationabilis, irreprehensibili, nec essari, neque ratione rareat, vel circa causam, vel cum causa dissolventur. 9. Monachismi profectio iusta divorciu causa Justianino vita est: Siciliane Ethnici sua interdum matrimonia propter faciliatum commode recinere non poterant. 10. in fin. ff. de donat. int. vir. addit. Nov. 117. cap. 12. Nov. 123. cap. 39. l. 6. C. de episc. Ceteris facerentur, viventes etiam viris & consentientibus amica separatione voluntur. Tertull. 10. Id est. pingui oratione. 11. Id est libello. 12. Necesse sit. 13. Id est. 14. Hoc est. 15. 6. ex de frigid. & malef. & ibi Cujus. Ans. 16. Novell. Leonis 33. 17. Jure veteri matrimonium unum captivitatē dissolviatur, l. 45. in fin. ff. de ritu nupt. l. 1. ff. de divort. l. 10. 56. ff. soluto: l. 12. 5. ff. de capriss.

17. Quinquenni captivitas & de vita captivi summa incertitudine, divorciu causa, Novell. 117. cap. 12. 19. Leo veteri modo contihi nuptias, nisi plena certa: nuntium mortis mariti accepterit. Novell. 53. 20. 1. 6. ff. de divort. 21. Hinc sumpta est. Aut. fed hodie. Cod. de donat. int. 20. 22. Solvencia id est. indulgence, concessione. Damnum in metallo non est iusta divorciu causa. De metallicis dixi l. 1. 8. 6. 4. ff. de panis. 24. Proconnesus una est ex infusis Sporadibus in Propontide. Addit. Ncell. 22. l. 24. 1. id est. de panis. 25. Gyspus, iusta Egypti, q. 12. 2. Stephano metropolitano: matruo consentiunt, vel iusta occasione natus nuptiis ex auctoritate: ut hic. 8. quipollus cap. 5. 1. auctoritate cap. 6. id est. prætextu rationabilis, irreprehensibili, nec essari, neque ratione rareat, vel circa causam, vel cum causa dissolventur. 9. Monachismi profectio iusta divorciu causa Justianino vita est: Siciliane Ethnici sua interdum matrimonia propter faciliatum commode recinere non poterant. 10. in fin. ff. de donat. int. vir. addit. Nov. 117. cap. 12. Nov. 123. cap. 39. l. 6. C. de episc. Ceteris facerentur, viventes etiam viris & consentientibus amica separatione voluntur. Tertull. 10. Id est. pingui oratione. 11. Id est libello. 12. Necesse sit. 13. Id est. 14. Hoc est. 15. 6. ex de frigid. & malef. & ibi Cujus. Ans. 16. Hoc est. 17. Hoc est. 18. Pœna sum ob impotentiam sive obscrationem divorciu patientis hæc est, id est. datus redditio: at non donationis propter nuptias amissio. Hoc enim retinetur. 19. Ancilla non est, quæ a domino divorciu causa est. Addit. l. 61. ff. de donat. int. vir. Nov. 117. cap. 12. l. 10. C. de repud. exposta est. 20. O m' disolvebat, l. 50. ff. sicut. Deportatio non solvit matrimonium. Deportatio hominis comparatur damnum ad triremes, ut hinc colligas, non dissolvi matrimonio ob pœna statim dissolviatur, si constet de triditatem sive impotentia, si casus sit dubius, expone-

1. l. ff. ad l. Fale. l. 120. l. 130. ff. de verb. sign. addit. Novell. l. in fin. l. in princ. C. de sarcophagi. eccles. L. 2. tab. iii. 19. 2. Nuptiis. 3. Murus. 4. Excep. Nov. 117. cap. 4. 5. Id est. necesse est, ut nuptiarum solitus finis pœna sit, aut cum pœna aliqua. 6. l. 9. C. de captiva. Hoc die mutuo consentiuntur nuptiarum dissolvi velutum, nisi caufatis vorenda causa. Novell. 117. cap. 10. Novell. 117. cap. 10. 7. Bonæ gratia dissolvi matrimonium. Novell. 98. cap. 2. 8. l. 62. ff. de don. int. vir. l. 14. 9. 4. ff. & quia a quib. manusmiss. l. 1. in fin. C. de tute viri. id est. dulciter, fine querela, fine libello repudi, utr. i. quicunq. Plutarach. amica separatione. Tertull. lib. de monogamia. quae confitit sublata per Nov. 117. cap. 10. iterum redacta est per Novell. 130. 8. Matrimonio mutuo consentiunt, vel iusta occasione natus nuptiis ex auctoritate: ut hic. 8. quipollus cap. 5. 9. auctoritate cap. 6. id est. prætextu rationabilis, irreprehensibili, nec essari, neque ratione rareat, vel circa causam, vel cum causa dissolventur. 9. Monachismi profectio iusta divorciu causa Justianino vita est: Siciliane Ethnici sua interdum matrimonia propter faciliatum commode recinere non poterant. 10. in fin. ff. de donat. int. vir. addit. Nov. 117. cap. 12. Nov. 123. cap. 39. l. 6. C. de episc. Ceteris facerentur, viventes etiam viris & consentientibus amica separatione voluntur. Tertull. 10. Id est. pingui oratione. 11. Id est libello. 12. Necesse sit. 13. Id est. 14. Hoc est. 15. 6. ex de frigid. & malef. & ibi Cujus. Ans. 16. Hoc est. 17. Hoc est. 18. Pœna sum ob impotentiam sive obscrationem divorciu patientis hæc est, id est. datus redditio: at non donationis propter nuptias amissio. Hoc enim retinetur. 19. Ancilla non est, quæ a domino divorciu causa est. Addit. l. 61. ff. de donat. int. vir. Nov. 117. cap. 12. l. 10. C. de repud. exposta est. 20. O m' disolvebat, l. 50. ff. sicut. Deportatio non solvit matrimonium. Deportatio hominis comparatur damnum ad triremes, ut hinc colligas, non dissolvi matrimonio ob pœna statim dissolviatur, si constet de triditatem sive impotentia, si casus sit dubius, expone-

21. Vid. l. 1. C. de repud. l. 5. ff. de bonis dom. l. 14. ff. quæ & a

C A P . XIV.

Quintus modus disjungendi matrimonii bona gratia, & de defertione.

Novimus autem, & huic nostra felicis civitatis conditorem (divinae memoriae dicimus Constantini) scripsisse legem¹, secundum quam si quis in expeditione fuerit, & tacerit ad uxorem per quadriennium, & nullum ei sit ab illo signum eius circa eum affectus, tunc licentia sit mulier ad secundas nuptias venienti, offerenti prius libellum militie principi, & hoc ipsum testificari: & si hoc sit, inculpabiliter mulier ad virum alterum tranferi, & non damnificabitur quidem date: non tamen antenuptiale donationem luxurabitur. Constantinus. Vehementer autem nobis immature habere illa confititio videtur: adhibet enim bellicos occupato marito, uxoris privationem inferre non minor est pana, quam ab hostibus cepi. Ideoque non prius ad virum veniat secundum hujusmodi mulier, quam legislator ipse proposit, quam etiam decenni transeat tempus, & haec importuna quidem sit vir mittens literas, aut per aliquos verbi usus ad eum: ille, vero aut aperte renuat nuptias ejus, aut absolute conticet: tunc quoque libellum offerat, aut gloriosiss. magistro militum, aut spectabilis duci, aut clariss. tribuno, sub quibus ipse miles est: tunc enim licentiam² damus, & preces porrigit imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem, quia si citra hoc aliud erit: tanquam temerarie nubens legitimis pœnis subficiabitur. §. 1. Mitiones³ ita que nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub bona gratia factis disjunctionibus, secundum ita estas esse quodammodo.

C A P . XV.

Causa repudiorum.

Cetera vero causam quærunt inspicere, aut a viro aut ab uxore factam, ut damnificant temerarium in eis eorum quæ ab eo data sunt: doris dicimus, aut propter nuptias donationis. Sed harum caufarum antiquiores quidem faciebant plurimos diversosque tractatus: Theodosius autem junior alias quidem caufas deinde sumens, alias autem & ipse adinveniens, de repudiis scriptis constitutionem: a nobis autem, & alia quædam adinventæ sunt caufæ, quas recte habere perspicimus atque sententia⁴, non tamen fecuta dore, aut spofalicia largitate, ubi quoque presumptive fieri solutiones continguntur, aut veneficiis, aut feditionibus occupatur, aut (quod pessimum omnium pectorum est) communicantem delicto (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut condemnatum fatalitatem, aut sepulchra effodiendum, aut ex aliqua sacrarum domum aliquid rapuisse, aut latrociniis & sedan tem vitam, aut latrocinantes suscipientes, aut unum eorum qui appellantur abigei (quibus est curia alienis infideli animalibus aut jumentis, & ea transponere alibi) aut propter plagiarum eis, aut ita luxuriose viventem, ut infipiente uxore cum alii corrumperat, quod maxime mulieres nuptias, utpote circa cubile stimulatas, exasperat, & precipice caffas, aut si fiducias se pafam a viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem tam modum, (multe namque hominibus in malum vitæ sunt) aut etiam si flagello⁵ super ea utatur. Si igitur mulier tale aliquid offendere poruerit, licentiam ei dicit lex repudio utri, & nuptiis abstinerere, detemque percipere, & antenuptiale donationem totam, non solum si omnes simul probarerit caufas, sed etiam si secundum finam, hoc est quarta substantia: minorem autem haec, in quantum quartæ facit quantitas. Si vero etiam maiorem prædictæ quadrangenter aurum librarum quantitas substantiam ad habeat: non amplius centum⁶ aut daniñificetur libris: ad maximam⁷ namque plerumque respicentes dorem, legem hanc scriptissimam: substantiam merito secundum nostras leges existens esse, quæ pura debitis videatur. §. 2. Et rufus licentiam dat viro⁸ mulierem abficere, si adulterum inveniat, aut veneficiis, aut delinqutientem homicidium, aut plagiarum aut sepulchorum violatricem, aut sacrilegiam existentem, aut faventem latrociniis, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem convivis⁹ aliorum nihil nisi competitum: vel etiam in viro circa rationabilem causam foris perniciosa, aut extra eius voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhaerentem, aut theatris aduentinem, (dicimus autem ubi scena, & talia sunt, aut etiam ubi belissimis aduersis homines pugna est) aut infidicias sibi facientes ex venenis, aut gladio, aut alio factis modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam conscientia tyrannide meditantes, aut fulsatis ream constitutam, aut audaces eius manus inferentem sibi, scilicet tali aliquo facto dat lex: hæc viro abficeri mulierem, si vel unam harum, & solam probarerit caufam: & lucrari quidem dorem, antenuptiale vero habere donationem.

§. 3. Si¹⁰ vero altera harum personarum irrationabiliter repudium ministerit, & hoc ipsum solvendi matrimonio sine ratione: subdita erit dudum a nobis dictis pœnis. Infuper etiam uxori rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudii missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptiarum non esse fine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens aedat, & accuset factum, tanquam contra legem presumptum.

C A P . XVI.

Si vero etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abficerit subdant pœnis: luceretur quidem luca primitus dicta: erubescat¹¹ autem ante annum completum ad secunda vota venire. Quod non obseruantur nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia luca: etiam & non obtinenti etiam repente nu-

mis ignorat facta. 2. Valer. 2. cap. de usu vini. Plin. 14. c. 13. & Tertull. cap. 6. apostolici.

2. De defertore. 3. 17. Cod. de repud. 4. Defensionis causa nuptiae permisit non tamquam permititur ipso jure: sed si a principe fuerit imperatur. addit. Novell. 117. cap. 1. An permissio defertori, ut deferto permittatur, & negaveris. vid. 1. Corin. 7. Quin deferto, nisi causa bene cognita, non permittatur, & alio. 5. Nuptiarum fornicationes atque latrociniis, alio viotus. 6. Divortiorum hodie pauciorum sunt causæ. Novell. 117. cap. 6. 69. 7. Repadiori ob quæ dedita vir ab uxore pofit. observ. vid. Nov. 117. cap. 9. 8. Vid. Nov. Leonis 111. in fin. 9. l. 39. 6. ff. l. 1. Jul. de adulterio. 10. 1. 8. C. de repud. Hodie propter verbera non fit repudium. Novell. 117. cap. 8. num. 4. Aut. 29. Ut pure, quæ servit sacerdos dielectus. 11. Confessio, propter quæ maxima virorum possit repudiar. obser. 12. Vid. Novell. 117. cap. 8. & Novell. Leonis 3. in fin. 13. Vid. 4. Harmen. 7. 3. 3. Dotalia instrumenta virum probant matrimonium, quam faciunt. 1. ult. Cod. ad Senatus. Vellejanum. 26. Vid. l. 11. 8. 1. C. de repud. Novell. 53. cap. 6. Novell. 117. c. 5. Novell. 74. c. 4. 27. Vid. d. l. 11. & d. cap. 5.

18. Dos maximæ, seu quæ doris maxima quantitas fuerit apud veteres, vid. in l. 6. in fin. ff. de auctor. 29. Argumentum a contrario observa, de quo vide Oldendorp. in Topic. 15. Cap. 1. 5. C. de fin. 1. 1. ff. de quæ meatus. 30. C. 16. 5. cod. 31. 4. Harmen. 4. 24. 32. Libelli repudi. 33. Id est, miti repudium viro ab uxore. 34. Hor dicunt eri proprie parentes exortis. 35. Hoc dictum est proper parentes matriti. 36. filiibus. 37. filiis. 38. Ipsis contentiobis. 39. Parentum confessus in liberorum matr. requiritur. dotti ad l. 25. ff. de visa nupt. 40. Parentum confessus in repudiis libe-